

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

Леся Бутрин

УКРАЇНСЬКА МОВА

Конспекти уроків

7 клас

Посібник для вчителя

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

УДК 811.161.2:371.32
ББК 74.268.1 Укр
Б 93

Серію «Бібліотека вчителя» засновано 2007 р.

Бутрин Л.В.

Б 93 Українська мова : конспекти уроків : 7 клас. / Л.В. Бутрин. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2015. — 216 с. — (Бібліотека вчителя).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-4347-2

Посібник укладено відповідно до чинної програми з української мови для учнів 7 класу. Він містить конспекти уроків, матеріал для контролю навчальних досягнень і розвитку мовлення. Для вчителів української мови і студентів.

УДК 811.161.2:371.32

ББК 74.268.1 Укр

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Навчальне видання

БУТРИН Леся Василівна

УКРАЇНСЬКА МОВА

Конспекти уроків

7 клас

Посібник для вчителя

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Анна Семенова*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Верстка *Галини Кузів*

Технічний редактор *Оксана Чучук*

Підписано до друку 21.09.2015. Формат 60x84/8. Папір друкарський.

Гарнітура Times ETD Друк офсетний. Умовн. друк арк. 25,11

Умовн. фарбо-відб. 25,11

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48

office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-4347-2

© Навчальна книга — Богдан, 2015

ЛІТЕРАТУРНА НОРМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дата

Мета: повторити знання учнів про норми української мови; закріпити в усному й писемному мовленні літературне слововживання; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу; виховувати старанність, любов до рідної мови.

Клас

Тип уроку: повторення вивченого.

Додатковий

матеріал до уроку

Все, що тільки є на світі вільного, вишуканого, сміливого, гармонійного і майстерно-закінченого, у сфері або мислення, або управління, у словах і переконаннях, у мистецтві чи або в моралі і звичаях, все це розвинулося виключно завдяки «тиранії» жорстких правил.

Фрідріх Ніцше

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань.

Вступне слово вчителя.

У школі ми спілкуємося літературною мовою, оскільки вона унормована і найбільш придатна для сприймання наукових знань. Тому нам слід чітко розмежовувати поняття «загальнонародна мова» та «літературна мова».

Загальнонародна мова охоплює діалекти, просторіччя, фольклорні елементи, жаргонізми. Одним зі складників загальнонародної мови є літературна мова — відшліфована форма національної мови, що має певні норми в граматиці, лексиці, вимові, наголошуванні. Вона виникає на підставі писемної, художньо закріпленої форми загальнонародної мови і в своєму усному й писемному різновидах обслуговує культурне життя нації.

Літературна мова нерозривно пов'язана з мовною нормою.

Мовні норми — це прийняті в сучасно-мовленнєвій практиці освічених людей правила вимови, наголошування, словозміни, слововживання, орфографічні правила для писемного мовлення. Норми тісно пов'язані з системою конкретної мови, залежать від рівня розвитку культури й інших суспільних умов.

Норма — це сукупність загальноновизнаних мовних засобів, що вважаються правильними та зразковими на певному історичному етапі. Опанування норм сприяє підвищенню культури мови, а висока культура мови є свідченням культури думки.

Розрізняють такі структурно-стильові типи норм:

- 1) *норми вимови* регулюють вибір звукових (акустичних) варіантів фонем або фонем, які чергуються (напр., можна [л'єкц'іја] — не можна [л'єкц'іја]. Можна [час] — не можна [ч'ас]);
- 2) *норми наголошування* регулюють вибір варіантів розташування і переміщення наголошеного складу серед ненаголошених (напр., можна адже й адже, завжди і завжди, не можна довільно атлас або атлас, бо перше означає зібрання карт, а друге — назву тканини);
- 3) *норми словотворення* регулюють вибір морфем, їх розташування і сполучення у складі нового слова (напр., можна материн, материнський, але не можна матеряний, можна спостерігач — не можна спостерігальник, спостережувач);
- 4) *морфологічні норми* коригують вибір варіантів морфологічної форми слова і варіантів її поєднання з іншими словами (напр., можна матерів, не можна доповідів (треба доповідей), можна по-українськи, не можна по-нашинськи (по-нашому));
- 5) *синтаксичні норми* регулюють вибір варіантів побудови речень (простих і складних) (напр., можна: «Коли читаєш Шевченка, серце сповнюється болем за долю кріпака» — не можна: «Читаючи Шевченка, серце...», не можна: «Іхтіандр врятував дівчину від акули, з якою потім познайомився», треба: «Іхтіандр врятував від акули дівчину, з якою потім познайомився»);

- 6) *лексичні норми* — регулюють вибір слова відповідно до змісту й мети висловлення (напр.: можна декораційний і не можна декоративний, якщо йдеться про лаштунки на сцені; можна рятувальник і не можна рятівник, якщо мовиться про вид діяльності; можна мета і ціль, якщо слово в контексті вживається в однині, але тільки ціль, якщо контекст вимагає форми множини (цілі);
- 7) *стилістичні норми* коригують вибір слова або синтаксичної конструкції відповідно до умов спілкування і стилю викладу (напр.: розрізняти, а не диференціювати — у розмовному стилі; море дуже глибоке, а не глибочене море — в науковому стилі; у зв'язку з тим, що..., а не бо... — в офіційно-діловому стилі).

Кожен із названих структурно-мовних типів норм більшою або меншою мірою знайшов своє відображення у правилах слововживання, орфоєпії (вимови), наголошування (зафіксовані у словниках), орфографії та пунктуації (зафіксовані у правописних кодексах літературної мови, орфографічних словниках).

Запитання для бесіди.

1. Які норми визначають правила наголошення і вимови слів?
2. Які норми визначають правила написання орфограм?
3. Які норми визначають правила розстановки розділових знаків?
4. Які норми визначають правила сполучуваності різних граматичних форм?
5. Які норми визначають правила вживання слів, різних за значенням, походженням, сферою вживання?
6. Які норми визначають правила дотримання єдиного стилю у висловлюванні?

II. Оголошення теми й мети уроку.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Робота з епіграфом (підкресліть важливість знання правил, ustalених норм задля взаєморозуміння і розвитку суспільства).

IV. Повторення вивченого.

Спишіть слова, утворіть від кожного форму множини, поставте наголос і прокоментуйте його вживання в обох формах.

Педагог, край, вік, вітер, книжка, стовбур, лиман, поле, море, весло, коромисло, столяр, вапняр, гніздо, шофер, лікар, професор.

Мовне спостереження. Поясніть наголос у словах. Виразно прочитайте і запам'ятайте цю орфоєпічну норму.

Чита́ти — чита́ння; теса́ти — теса́ння; писа́ти — писа́ння; пізна́ти — пізна́ння; пита́ти — пита́ння; завда́ти — завда́ння; надба́ти — надба́ння.

Діа́лог, ката́лог, моноло́г, міліме́тр, сантиме́тр, кіломе́тр, демокра́тія, бюрокра́тія, аристокра́тія.

Слово вчителя

Наголос в українській мові може змінювати лексичне значення: доро́га — дорóга, замóк — за́мок, креди́т (позика) — кре́дит (рахунок). Одне й те саме слово в різних наголошених позиціях означає різне поняття. Такі слова називаються омографами. Вкажіть, яке граматичне значення виражає наголос у поданих словах.

Книжкі́ (мн.) — кни́жки (одн.), сестри́ (одн.) — се́стри (мн.), вікна́ (одн.) — ві́кна (мн.).

Картка № 1. Поставте наголос. Складіть 10 речень з поданими словами.

Діа́лог, зага́дка, випадок, дефі́с, низький, експерт, сантиме́тр, показ, виразний, завдання, зага́дка, кро́їти, мережа, глядач, одина́дцять, кіломе́тр.

Картка № 2. Підкресліть слова, які правильно наголошені.

Ката́лог чи ката́лог, обіця́нка чи обіцянка, о́лень чи оле́нь, підтверди́ти чи підтверди́ти, по́друга чи подру́га, легки́й чи ле́гкий, нови́й чи но́вий, ко́рисний чи корі́сний, вірші́ чи вірші, чита́ння чи чита́ння.

На місці крапок, де треба, поставте знак м'якшення чи апостроф. Поясність правила їх написання.

1. По дорозі, здіймаючи хмари куряви, безконечним потоком мчат.. до поля переповнені бійцями п..ятитонки (О. Довженко). 2. Насаджен.. ня на берегах Дніпра з..єднуються у безперервний лан..цюг (З газети). 3. Коли вони від..іхали, опускаючись в ту саму кам..яну вулич..ку, за ними знов зазвучав велич..ний мотив (О. Гончар). 4. Окремі росинки т..м.. яно поблискуют.. с..рібними пухир..чиками (О. Донченко). 5. І я дивлюс.. любовно в очі — щасливі, п..яні без вина — в очі хлоп..ячі і дівочі, де сяє радіст..ю весна (М. Вороний). 6. Глян.., як хвилі від срібла блищат..ся! Глян.., як небо синіє вгорі (Леся Українка). 7. Не дуже весело, а здебільшого т..м..яно пройшли мої дитячі літа. Кохану нен..ку потерявши рано, росла я в бат..ка сирота (М. Вороний). Глядіт.. же, патріоти, не баріт..ся, щоб вам у пазурах котів не опинит..ся (М. Вороний).

Замість крапок поставте, де треба, апостроф. Поясність його вживання.

Грав..юра, п..ятирічка, брукв..яний, від..ємний, безправ..я, розм..якнути, мавп..ячий, п..юре, п..єса, бл..єф, бя..зь, ф..юзеляж, солов..ї, м..ята, арф..ярка, п..є, торф..яний, подвір..я, бур..ян, повітр..я, тр..юк, Лук..ян, суб..єктивний, без..ідейний, без..ядерний, об..їждчик, бур..ячин..ня, повір..я, сер..йозний, вітр..як, кур..йозний, роз..юшити, над..іхати, з..єднати, Лук..янець, фотоз..йомка, моркв..яний, запам..ятати, обов..язок, Св..ятослав, підрум..янений, зм..якшити, В..ячеслав, дво..ярусний, підгір..я, р..ясно.

Самостійна робота за варіантами. Вставте е або и.

1. Хлоп..чик, страшн..нький, лелеч..ня, щебетуш..чка, серд..нько, бр..ніти, р..ж..сер, д..р..гент, ат..стат, ст..хати, десят..ро, водич..нька, харків'ян..н, в..л..тень, пр..стол, в..дм..дик, пр..бережний, гл..тати, ш..рочінь, кл..новий.

2. Т..хнічний,вж..вати, гл..бинний, в..селковий, мар..во, мороз..во, з..мельний, пр..сісти, пр..в'язати, пал..во, пр..мудрий, пр..стижний, п..ріг, пр..зирство, пр..м'єра, пр..парат, цуц..ня, міл..на, лип..нь.

3. Вогн..ще, кур..во, пр..тензія, віч..ньки, глиб..на, плет..во, десят..ро, кринич..нька, зайч..ня, пр..добритися, пр..бігти, пр..браний, пр..гірок, лич..нько, мереж..во, татар..н, яр..на, товст..лезний, рідн..нький, л..йт..нант, д..ржати, ос..лнитися, сп..нити, пр..цендент.

Утворіть від поданих слів вищий ступінь порівняння прикметників, поясність зміни приголосних.

Високий, вузький, легкий, рідкий, тонкий, низький, багатий, тяжкий, глибокий, широкий, близький, товстий, гарний, поганий, молодий, стрункий.

Від назв областей України за допомогою суфікса -ин- (а) утворіть іменники та поясність їх правопис.

Київська, Полтавська, Черкаська, Дніпропетровська, Житомирська, Рівненська, Запорізька, Вінницька, Хмельницька, Кіровоградська, Луганська, Івано-Франківська, Херсонська, Миколаївська, Харківська, Сумська, Чернігівська, Чернівецька, Донецька, Львівська, Волинська.

V. Підсумок уроку.

Перекладіть кліше українською мовою. Використавши одне зі словосполучень, складіть просте речення, ускладнене звертанням або однорідними членами.

Приходиться по вкусу, внедрять в производство, производит впечатление, в целях предотвращения, годный к употреблению, идти на убыль, стечение обстоятельств, приглашать к столу.

Уявіть, що ви шеф-кухар / власник ресторану й особисто запрошуєте гостей на його відкриття. Складіть у парах діалог (8 реплік) із використанням кліше (сталих висловів) мовного етикету (робота в парах за ролями).

Довідка: «Доброго дня», «якщо Ваша ласка», «ласкаво просимо», «широ дякую», «на все добре», «до побачення», «шановний // шановна».

Оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

VI. Пояснення домашнього завдання.

Скласти міні-розповідь на тему «Як я провів (провела літо)». Прокоментувати дотримання орфоепічних, орфографічних і пунктуаційних норм.

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ У ВИВЧЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЯХ

Дата

Клас

Мета: повторити й узагальнити вивчене про вживання розділових знаків у реченнях, ускладнених однорідними членами, звертаннями та вставними словами, а також у реченнях із прямою мовою; удосконалювати вміння визначати відповідні пунктограми та обґрунтовувати вживання розділових знаків відповідними правилами; розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять; виховувати повагу до художнього слова.

Додатковий

матеріал до уроку

Тип уроку: повторення вивченого.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань.

Перевірка виконання домашнього завдання.

II. Повідомлення теми уроку, мотивація навчальної діяльності.

III. Повторення вивченого.

Запитання для бесіди:

1. Які розділи науки про мову вам відомі?
2. Який із розділів вивчає словосполучення й речення?
3. Який розділ вивчає правила вживання розділових знаків?
4. Які члени речення називають однорідними?
5. Які члени речення можуть бути однорідними?
6. Як поєднуються між собою однорідні члени речення?
7. Які розділові знаки ставлять між однорідними членами речення?
8. Що таке звертання? Які розділові знаки ставлять при звертанні?
9. Яка роль вставних слів? На що вони можуть вказувати?
10. Які розділові знаки ставлять при вставних словах?
11. Чому звертання та вставні слова не є членами речення?
12. Що таке складне речення?

Запишіть речення, поясніть вживання розділових знаків. Підкресліть однорідні члени речення.

I. Старання, труд до праці ведуть. Терпіння та сумління ведуть до вміння. Борися з труднощами працею й розумом. Соромся не працювати, а байдикувати. Джерела життя такі: турбота, охота, робота (*Нар. тв.*).

II. Стали трави й стежки золотистими (*Я. Купала.*). Світить, та не гріє сонце золоте (*Я. Щоголів*). Червонясте, золотисте опадає з кленів листя (*І. Блажкевич*). В парках і садочках на доріжки й трави падають листочки буро-золотаві (*К. Перелісна*).

Спишіть, вставляючи пропущені літери. Поясніть уживання розділових знаків. Підкресліть однорідні члени речення, вкажіть звертання та вставні слова. Чи є звертання і вставні слова членами речення?

Люблю всім серцем і душею я землю прадідів моїх (*В. Сосюра*). Шануй, юначе, батьківські шляхи (*Д. Луценко*). Добра віра, праця щира нам наблизять слушний час! (*М. Вороний*). Уже кущі калини зодягли, мабу..ь, в дівчат позичені коралі (*Є. Гуцало*).

Запишіть речення. Прочитайте, правильно інтонуючи їх. Поясніть уживання розділових знаків.

I. Ми цілому світу бажаєм братання, поради, освіти й свободи! (*М. Старицький*). Люби, українцю, свободу, люби! Покажемо світу, що ми не раби (*В. Сосюра*). Новий і давній зміст, бува, вміщає наша голова (*М. Рильський*). Хай добро йде в нашу хату, щастя, сила і здоров'я! (*П. Тичина*). Огида до неправд, насильства, кривди й зла огнем у грудях заіскриться (*В. Самійленко*).

II. Духмянить осінь пшеницями, житом (*П. Воронько*). Осінь їде на коні. Не спіткнися, кінь багрянний! (*В. Сосюра*). Якщо ви з осені купці, то навесні, вибачте, старці (*Нар. тв.*). Принеси мені, вітре, сизий холод ожини (*Б. Олійник*).

Прочитайте. У кожному з речень визначте однорідні члени та узагальнювальне слово. Поясніть уживання розділових знаків.

I. По полях, садах і городах іде золота осінь. Її урочиста хода відчувається всюди: на селі й у місті. Яблука, груші, сливи, виноград, кавуни, помідори – все це з'явилося в достатку. І ми з подякою згадуємо тих, хто взяв у землі ці блага природи: садоводів, городників, бригадирів, ланкових (За В. Минком).

II. Усе навкіл оранжево-лілове: обрій, поле, річка, сіножать (І. Гнатюк). Діти влітку складають гербарій: пелюстка ромашки, цвіт ведмежого вушка, зозуліні черевички й сині лісові дзвоники (Є. Гуцало). І ось нарешті вся сім'я зібралась: три доньки, син, зяті, невістки, внук (І. Доценко).

Спишіть, розставляючи пропущені розділові знаки (подаємо речення без їх вилучення). Підкресліть однорідні члени речення.

I. Красивий, щедрий рідний край (І. Січовик). Од пепінок, шафранів і ренетів духмяність ллється по усій планеті (О. Довгий). Згадався свіжий, але ніжний ранок, спокійні верби край села (М. Рильський). Розкажи мені про землю, про сади, про хліб, про волю (В. Коротич).

II. Неси до людей всі думки, почуття і слова. І серце твоє не згорить, не замовкне, не згасне (М. Рильський). Душа і трудиться, і мріє (М. Сингаївський). Життя таїть трагедію й красу (Д. Луценко). Чимало бід минуло і мине. Біда організовує й гуртує. А це в житті народу – головне (І. Гнатюк).

III. Течуть до нас здалека ріки: Дніпро і лагідна Десна (М. Нагнибіда). Лісове джерельце має добре серце, всім дає водиці: звірятку і птиці, дереву, травині, квітці і людині (М. Чепурна). Уся зелена степова скатерть була ніби заткана квітками: смілкою, синіми дзвониками, жовтими тюльпанами (І. Нечуй-Левицький). Усе червоне: листя й небеса, сухе бадилля і рясна роса (А. Малишко). У поле вийшла вся сім'я: юнак і сивий дід, і батько, й мати, і хлоп'я (В. Швець).

Опрацювання правил.

ЗВЕРТАННЯ	ВСТАВНІ СЛОВА, СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ (СПОЛУЧЕННЯ СЛІВ)
називає того, до кого звертаються	виражають ставлення мовця до повідомлення
Що з тобою, любий хлопче? (І. Драч) Доле, дай мені пам'ять! (В. Коротич)	Мабуть, десь лютують океани (М. Нагнибіда) Щоправда, там, де берег звівсь, шматочок хмари зачепивсь (П. Тичина)

Пояснювальний диктант (усно, на слух). У кожному з речень укажіть звертання, поясніть уживання розділових знаків. Чи є звертання членом речення? У вказаному вчителем реченні підкресліть члени речення.

I. Цвітять, сади! Лани, ростять! Рости, барвінку мій хрещатий! (М. Рильський). Мій хрещатий барвінку! Найнебесніші в тебе очі! (І. Драч). В віках прославтеся, шуміть, ліси мої, ліси! (В. Швець). Дай мені, світанок, пісню і пташиний спів чудовий! (М. Нагнибіда). Небо, небонько, мерщій посилає до нас дощі! Не сам, дощику, ходи, інших дощиків веди! (О. Орач). На крилечках, вітрику, полети, колосочки золотом обмети (О. Олесь). Я не напився тієї солодкої, Дніпре, мій Дніпре, твоєї води! (А. Малишко). Я твій навіки, рідна Україно, від пісні до останньої кровинки. Ти в моїх мріях, ти в моїй пісні, батьківська земле моя! (Д. Луценко).

Спишіть, розставляючи пропущені розділові знаки (подаємо речення без їх вилучення).

Мели, Іване, доки вітру стане. Мусій, гречку сій, якщо хочеш кашу їсти! Спиши, Денисе, бо погода тисне. Вставай, Архипе, вже всі півні

захрипли. Сиди, Уляно, ще до хати рано. Гуляй, вітре, по полю, а я буду з тобою. Хвали мене, ротіку, бо я тебе роздеру. Їж сама, мила, як таке наварила (Нар. тв.)

Опрацювання таблиці «Роль вставних слів у реченні».

Вставні слова можуть виражати або вказувати на:	
Невпевненість	Може, може бути, мабуть, можливо, здається, очевидно
Упевненість	Звичайно, певно, безперечно, без сумніву, щоправда, дійсно, безумовно, справді, певна річ
Джерело повідомлення	По-моєму, здається, кажуть, на думку..., за теорією..., за свідченням, як відомо, як зазначено, за повідомленням ...
Оцінку висловленого	На щастя, на жаль, на диво, на сором, як навмисне, дивна річ
Оцінку повідомлюваного як звичайного	Було, бувало, як завжди, як водиться
Порядок викладу думок	по-перше, по-друге, нарешті, отже, таким чином, значить, насамперед, виявляється, виходить, проте, однак
Ввічливість	Будь ласка, вибачте, прошу вас, дозвольте
Привернення уваги	Уявіть собі, зрозумійте, зверніть увагу, вірите, знаєте, між нами кажучи

Вибірковий диктант. Випишіть вставні слова (або назвіть). Поясніть роль кожного в реченні. Чи є вставні слова членами речення?

Здається, це було зі мною вчора (В. Сосюра). А зміст, щоправда, таємниць людина знає до дрібниць (М. Рильський). Кажуть, легше повалити, ніж звести будівлі стіни (П. Воронько). Буває, словом таким обізвешся, що клопоту потім не оберешся (П. Усенко). Щось, напевно, змінилося дуже, коли ти став до дружби байдужим (В. Коротич). І, справді, довкола нікого немає, лиш плюскіт живої води (П. Воронько). На жаль, ніяк ще не світалось (П. Тичина). Може, справді, іноді й природі треба всеочисної грози? (І. Гнатюк). Відверто йшов на чесний поєдинок, хоча й не скрізь, зізнаюся, везло (Д. Луценко). Отак живу. Здається, без сум'ять. А варто б озирнутись, далєбі. Здається, все гаразд. Чому ж, однак, якийсь неспокой дихає у спину? (Б. Олійник)

Словник. Далєбі – уживається у значенні вставних слів: правду кажучи, справді, дійсно, бігме.

Прочитайте спроектовані (заздалегідь записані) на дошці речення. Поясніть, у яких реченнях виділене слово виступає вставним, у яких – членом речення. Визначте, яким саме.

Може, десь здалека землетруси нам наслали вітру і дощів? (М. Нагнибіда.) За мить упасти може світ, який творився сотні літ (Д. Павличко). Чого б, здавалося, журитись, коли правда на твоєму боці? (М. Стельмах). Чорнобиль, бузина – все те здавалося цілим лісом (І. Нечуй-Левицький). Обдумане діло вдається напевно (Нар. тв.) Я не кращий за інших, напевно (В. Забаштанський).

Диктант з коментуванням. Укажіть вставні слова. Чи є вони членами речення? Укажіть речення з однорідними членами.

І. Виглядаю лебєдину зграю, може, десь у небі прошумить (І. Гнатюк). А на пюпітрі степових просторів відкрила ноти сонячна рілля, але, на

жаль, немає скрипаля (О. Башкирова). Щось, мабуть, у житті не те роблю. Напевне, заважає зайва впертість (М. Руденко). Кажуть, пізнаються у житті люди по дрібницях і по вчинках (Д. Луценко). Я не зустрів тебе учора й сьогодні, мабуть, не зустріну. Сюди прибуду вже не скоро чи, може, й зовсім не прибуду (П. Воронько). Пробачте, вернуся не скоро (Б. Дегтярьов).

II. Із озера того, на диво, дзвінкий струмок тече грайливо, він називається Дніпром (В. Швець). І, здається, вогнем чудесним сяють зорі з дніпровських круч (Д. Луценко). Звичайно, тут старий Дніпро і синя ніч були у змові (М. Рильський). На гори, долини, Дніпра береги розкинула ніч покривало. Чудова ніч! Але краса цієї ночі, либонь, нікого не живить (М. Вороний). Дніпро не всохне, поки є струмки, а буде він, то бути й нам, нівроку! (В. Самійленко). І я не скаржусь, що на білий світ я народивсь, як кажуть, без сорочки (Д. Павличко). Справді, сонця тут немає, то й не припіка (В. Самійленко).

Опрацювання таблиці «Інтонація та розділові знаки в реченнях з прямою мовою».

Інтонація	Пунктуація
Пряма мова вимовляється як розповідне, питальне, спонукальне чи окличне речення.	А: «П!(?)».
Слова автора вимовляються тільки з розповідною інтонацією.	«П», – а. «П?» – а. «П!» – а. «П, – а. – П». «П, – а, – п».

Прочитайте спроектовані через кодоскоп (заздалегідь записані на дошці) речення, правильно інтонуючи їх. Поясніть уживання розділових знаків.

I. Ворон шепче воронятку: «Мій біленький!» Слон говорить слоненятку: «Мій маленький!» Заєць каже зайченяті: «Мій хвостатий!» Гуска каже гусеняті: «Мій крилатий!» Лев говорить левеняті: «Мій ласкавий!» Лис говорить лисеняті: «Мій лукавий!» (М. Сингаївський). Повісив сірий павучок між двох гіллячок гамачок і мушок зазиває: «Сідайте, погойдаю!» (Л. Біленька). Ворон ворону хрипко каркає, аж спосоння здригне сова: «Дятел в одуда був друкаркою, день при дні карбував слова» (В. Юхимович). Курчаток Квочка висиділа в ситі. Тепер воно оповіщає всіх: «Курей би зовсім не було на світі, коли б я не родило їх!» (В. Симоненко). «Пить підєм!» — перепелиця підпадьомкує в пшениці (Є. Гуцало).

II. Віти листям шелестять: «Сонце раді ми вітять!» (М. Демидов.) Дасть досхочу нам меду дідок, скаже: «Жалійте, діти, бджілок! Носять вони нам гарний медок» (В. Бурбела). Дідусь таємницю повідав мені, що літечко любе зимує в сосні (В. Струтинський). Впіймав дядько на яблуні хлопчика малого. «Що ти, шибенику, робиш?» — запитався строго. «А хіба зробив я шкоду? — голос хлопчик стишив. — Ваше яблуко упало, я на місце вішав» (Л. Куліш-Зінків).

Спишіть, розставляючи розділові знаки (подаємо речення без їх вилучення). Накресліть схему вказаного вчителем речення.

I. Осінь каже: «Я все розфарбую». Весна говорить: «А я ще поміркую». Казав їжак: «Хай буде так!» «Якось та буде», — сказала миша у котячих зубах. Попалася лисиця в пастку та й каже: «Хоч іще рано, а доведеться заночувати». Дід он диба, піймав жабу, та й каже: «Хіба не риба?» «Відпочинь, сошко, — сказав дід Тимошка, — тепер не той час, є трактор у нас» (Нар. тв.)

II. Забрела у гай пила, загарчала, загула. Дика грушка від розпуки заламала віти-руки: «Ти не руш мене, не руш, на мені півтонни груш! А іще в моїм дуплі в білки вивелись малі!» Засоромилась пила: «Не в мені причина зла. Я в руках у лісоруба, от хто в гаї перша згуба!» (О. Пархоменко). Одна насінина з кленової крони довірливо сіла мені на долоню і каже: «Я довго блукала над містом, але на асфальт не наважилась сісти.

